

Universiti Awam dan SDG 2030: Memahami Peranan Universiti Awam Sebagai Badan Berkanun dalam Melaksana SDG 2030

(Public Universities and SDG 2030: Understanding the Role of the University as a Statutory Body in Implementing SDG 2030)

Khadijah Supaat¹, Sarah Aziz^{2*}

¹Institut Alam Sekitar dan Pembangunan (LESTARI), Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM), 43600 Bangi, Selangor, Malaysia

Email: dasn19762002@gmail.com

²Institut Alam Sekitar dan Pembangunan (LESTARI), Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM), 43600 Bangi, Selangor, Malaysia

Email: dasn19762002@gmail.com

CORRESPONDING

AUTHOR (*):

Sarah Aziz

(dasn19762002@gmail.com)

KATA KUNCI:

Badan berkanun
Pembangunan lestari
Pendidikan tinggi
Pentadbiran awam
SDG
Universiti

KEYWORDS:

Higher education
Public administration
SDG
Statutory body
Sustainable development
University

CITATION:

Khadijah Supaat, & Sarah Aziz. (2025).
Universiti Awam dan SDG 2030: Memahami
Peranan Universiti Awam Sebagai Badan
Berkanun dalam Melaksana SDG 2030.
*Malaysian Journal of Social Sciences and
Humanities (MJSSH)*, 10(1), e003208.
<https://doi.org/10.47405/mjssh.v10i1.3208>

ABSTRAK

Dunia masih jauh dari landasan untuk merealisasikan SDG 2030. Segala usaha mempertingkatkan kemajuan pendidikan boleh menjadi pemangkin untuk mencapai aspirasi negara berkaitan SDG 2030 dan universiti awam berada dalam kedudukan yang unik untuk membentuk generasi muda dan menyumbang kepada kemajuan sains, teknologi dan inovasi. Menerima pakai pendekatan keseluruhan negara (*whole of nation*) dalam RMKe-12, universiti awam di Malaysia telah meneruskan usaha yang proaktif dengan merancang dan melaksanakan inisiatif kelestarian yang lebih bersepadu untuk mencapai SDG 2030. Dari perspektif universiti awam sebagai badan berkanun, timbul persoalan adakah inisiatif kelestarian universiti awam perlu dilaksanakan sejajar dengan aspirasi negara dan dirangkum dalam laporan negara ke Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu melalui *Malaysia Voluntary National Review*? Melalui kaedah kajian analisis kandungan, peranan universiti awam sebagai badan berkanun dalam pelaksanaan SDG 2030 disemak. Universiti awam sebagai badan berkanun berperanan menyokong dan melaksanakan dasar dan program kerajaan persekutuan, bertanggungjawab memastikan dasar dan aktiviti universiti selari dengan SDG 2030 negara. Ini selaras dengan strategi kerajaan untuk meningkatkan pendekatan keseluruhan kerajaan (*whole of government*) di mana semua agensi perkhidmatan awam termasuk universiti awam sebagai badan berkanun perlu digerakkan ke arah SDG 2030.

ABSTRACT

The world is still a long way off from achieving the SDG 2030. Efforts to advance higher education can serve as a

catalyst towards meeting SDG 2030 aspirations and universities are in a unique position to shape the young generation and contribute to the growing corpus of science, technology, and innovation. By adopting a whole of nation approach as advocated in the 12th Malaysian Plan, public universities in Malaysia have continued to take innovative approaches though the planning and implementation of more integrated sustainability initiatives to meet the aspirations of SDG 2030. From the perspective of public universities as statutory bodies in implementing the national agenda, the question arises whether these public university initiatives need to or should be aligned to national aspirations for SDG 2030 and be included in the Malaysia Voluntary National Review to the United Nations? Through the method of content analysis, the role of public universities as a statutory body in the implementation of SDG 2030 is studied. Public universities as statutory bodies have the role of supporting and implementing the policies and programs of the federal government, responsible for ensuring that university policies and activities are in line with the country's SDG 2030. This is in line with the government's strategy to improve the whole government approach where all public service agencies including public universities as statutory bodies can support the implementation of SDG 2030.

Sumbangan/Keaslian: Sumbangan kajian ini mendapati pendekatan semasa pelaksanaan SDG 2030 oleh universiti awam tidak dilihat dari perspektif sebuah badan berkanun yang merupakan sebahagian dari jentera kerajaan. Peranan universiti awam sebagai badan berkanun boleh diperhalusi untuk memastikan IPTA dapat menyumbang kepada aspirasi dan pelaporan negara.

1. Pengenalan

The Sustainable Development Goals Report 2024 mendedahkan bahawa dunia masih jauh dari landasan untuk merealisasikan SDG 2030. Salah satu ancaman besar yang akan menjejaskan pencapaian SDG 2030 ialah pendidikan yang menjadi asas pembangunan lestari apabila banyak negara mengalami kemerosotan dalam kemahiran matematik dan membaca (*United Nation [UN], 2024b*). Segala usaha mesti dipergiat untuk memacu SDG 2030 ke landasan yang betul dan mempertingkatkan kemajuan pendidikan boleh menjadi pemangkin untuk mencapai keseluruhan SDG 2030 (*UN, 2024b*).

Universiti telah lama menjadi tunjang pendidikan untuk kemajuan dan kelestarian manusia (*Raji & Hassan, 2021*). Ini meletakkan universiti sebagai pemain penting dalam mempromosi prinsip kelestarian dan menyumbang kepada anjakan paradigma ke arah dunia yang lebih lestari (*Disterheft et al., 2013*) serta mengurangkan impak kepada alam sekitar (*Roslan, 2023*).

Secara tradisinya, universiti berfungsi sebagai platform bagi individu untuk menuntut ilmu dan memperoleh kemahiran akademik dalam pelbagai disiplin pengajian (*Noor Azizah et al., 2022*). Namun universiti bukan lagi sekadar institusi pengajian tinggi dan penyelidikan yang menganugerah ijazah tetapi universiti adalah pusat yang

membangunkan warganegara yang bertanggungjawab (Raji & Hassan, 2021) dan berperanan membentuk masa depan dengan menyediakan individu untuk memenuhi tuntutan dunia yang semakin pantas berubah (Abd Rahman Ahmad et al., 2023).

Pembangunan lestari memerlukan pendekatan penyelesaian masalah rangkaian yang melibatkan universiti, perniagaan, pertubuhan bukan kerajaan, kerajaan dan terutamanya golongan muda, yang sepatutnya menjadi pakar dan pemimpin dalam era baharu dan mencabar (Sachs, 2012). Golongan muda diiktiraf sebagai aktor sosial dan moral dan diterima sepenuhnya sebagai ahli masyarakat yang demokratik (Borojević et al., 2023). Generasi muda boleh memainkan peranan penting dalam menangani kelestarian dengan memahami dan melaksanakan pendekatan holistik dan trans-disiplin yang menangani semua dimensi kelestarian dan hubungan antara dimensi (Sonetti et al., 2016). Memandangkan generasi muda hari ini akan membentuk majoriti tenaga kerja pada tahun 2030, diharapkan mereka akan bekerja keras untuk membina masa depan yang lestari dan menyumbang secara signifikan kepada pencapaian SDG 2030 (Yamane & Kaneko, 2021). Dalam hal ini, universiti memainkan peranan dalam membentuk profil profesional generasi akan datang dengan pengetahuan, kemahiran dan motivasi yang diperlukan untuk menyumbang kepada pencapaian SDG 2030 (*Sustainable Development Solutions Network* [SDSN], 2017).

Sains, teknologi dan inovasi (STI) dilihat memainkan peranan penting dalam membina masa depan yang lebih berdaya tahan, lestari dan inklusif (Okoye et al., 2022) dan dikenal pasti sebagai alat utama untuk pelaksanaan SDG (UN, 2015). Mengaplikasi sains, teknologi dan inovasi untuk agenda pembangunan lestari memerlukan kapasiti saintifik dan teknologi (UN, 2017). Dasar STI baharu diperlukan untuk menangani perubahan iklim, mengukuhkan sistem makanan, meningkatkan daya tahan ekonomi, dan mengekalkan pertumbuhan jangka panjang, terutamanya di negara berpendapatan rendah dan sederhana (Adenle et al., 2023). Dalam konteks ini, peranan universiti adalah menjadi sumber penting bagi banyak idea baharu dalam sains dan teknologi yang menyumbang kepada inovasi (Pálsdóttir & Jóhannsdóttir, 2021). Pendidikan tinggi akan menjadi kritikal untuk penerusan aktiviti penyelidikan asas dan gunaan (Soete, 2018).

2. Sorotan Literatur

2.1. Universiti dan SDG 2030

Universiti berada dalam kedudukan yang unik untuk mempromosikan komuniti lestari yang memberi kesan kepada dunia sebenar (Filho e tal., 2024). Untuk mencapai semua SDG 2030 yang merangkumi pelbagai cabaran sosial, ekonomi dan alam sekitar yang saling berkaitan, universiti mesti menyumbang secara signifikan dengan lebih meluas (SDSN, 2017). Menurut UNESCO (2022), “...it is time for universities and, more broadly, higher education institutions (HEIs) to systematically rethink their role in society, their key missions, and how they could serve as catalysts for the necessarily fast transition towards sustainability that is required”. Antara peranan utama universiti untuk mencapai SDG 2030 ialah (1) menjana pengetahuan dan penyelesaian dan memacu kemajuan teknologi dan masyarakat, (2) membangunkan kemahiran dan keupayaan profesional dan peribadi pelaksana SDG semasa dan masa hadapan, (3) melaksanakan prinsip SDG dalam tadbir urus, operasi dan budaya universiti dan (4) mengambil alih peranan kepimpinan dalam pelaksanaan SDG 2030 merentasi sektor (SDSN, 2017). Universiti boleh menyumbang kepada pencapaian SDG 2030 melalui pendekatan keseluruhan universiti keseluruhan institusi (*whole of institution*) (Kohl et al., 2021) dan merangkumi

aktiviti teras universiti iaitu (1) pendidikan, (2) penyelidikan, (3) jangkauan masyarakat dan (4) operasi (Omazic & Zunk, 2021).

2.2. Universiti Malaysia dan SDG 2030

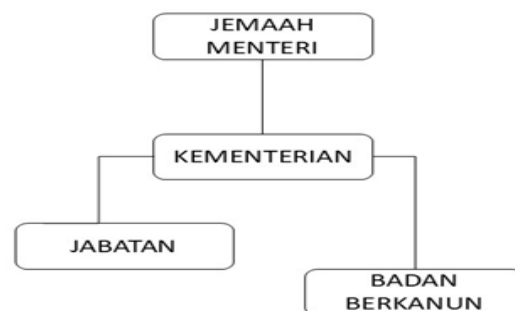
Menyahut tuntutan global ke arah pembangunan lestari, universiti awam Malaysia mula melaksanakan inisiatif kelestarian seawal tahun 1994 dengan menubuhkan Institut Alam Sekitar dan Pembangunan di Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM) (Nur Yasmin et al., 2019). Universiti-universiti awam terus bergerak ke arah kelestarian namun pada tahap yang berbeza meliputi lima rubrik utama iaitu 1) Kelestarian dalam Dasar, Perancangan dan Pentadbiran; 2) Kursus Lestari dan Kurikulum; 3) Penyelidikan Lestari dan Basiswa; 4) Operasi Lestari; dan 5) Jangkauan dan Perkhidmatan Lestari (Omidreza et al., 2009).

Kini, mereka mengambil langkah lebih proaktif dengan merencana dan melaksana inisiatif-inisiatif kelestarian yang lebih bersepadu seperti Kampus Lestari (Norfadillah et al., 2012; UKM, 2022), *Net Zero Carbon Campus* (Universiti Teknologi Malaysia [UTM], 2023), *Eco-Campus* (Universiti Malaya [UM], 2016) dan Kampus Sejahtera (Universiti Sains Malaysia [USM], 2008; Mohd Fairus & Nadhrah, 2021) dalam usaha mencapai SDG 2030. Mereka juga turut menyertai program penarafan seperti *UI GreenMetric World University Ranking* untuk mengukur kelestarian universiti dan terkini *The Times Higher Education Impact Rankings* untuk menilai prestasi SDG 2030 berbanding universiti global. Pengiktirafan universiti melalui inisiatif kelestarian menjadi pemacu penting yang merangsang daya saing di arena antarabangsa (Ng et al., 2019).

2.3. Universiti, Pentadbiran Awam Malaysia dan SDG 2030

Universiti awam Malaysia merupakan badan berkanun (Fariza et al., 2013; Hasbollah & Ramalinggam, 2022). Badan berkanun merujuk kepada mana-mana badan yang telah diperbadankan oleh undang-undang Persekutuan (Hasbollah & Ramalinggam, 2022) yang juga sebahagian daripada jentera pentadbiran awam yang melaksana segala dasar dan program yang telah dibentuk oleh kerajaan (Lihat Rajah 1). Badan berkanun beroperasi atas prinsip yang sama seperti fungsi organisasi kerajaan yang lain dan tertakluk kepada pengawasan eksekutif dan perundangan (Nurhidayah et al., 2019). Keseluruhan perkhidmatan awam akan berada di bawah hanya satu kerangka iaitu mengikut aspirasi kerajaan yang memerintah (Saadon, 2006).

Rajah 1: Struktur Pentadbiran Kerajaan Persekutuan Malaysia

Sumber: Adaptasi dari Engku Ismail et al. (2006) dan Fatimah et al. (2005)

Kerajaan Malaysia telah menyatakan komitmen pembangunan negara akan terus dijarjar kepada SDG 2030 di dalam Rancangan Malaysia Ke-12 (RMKe-12) melalui pendekatan

keseluruhan negara dalam pelaksanaan SDG 2030 (Unit Perancang Ekonomi, 2021). Pendekatan keseluruhan negara adalah bersifat usaha kolaboratif dan bersepadu melibatkan semua segmen kerajaan dan masyarakat (Hsieh et al., 2021) untuk memastikan penyertaan yang lebih meluas daripada semua pihak berkepentingan dalam penggubalan pelan tindakan dan pelaksanaan SDG 2030. Beberapa inisiatif pelaksanaan SDG 2030 telah diperkenalkan oleh kerajaan Malaysia termasuk penubuhan Majlis SDG Kebangsaan, menganjurkan beberapa simposium SDG kebangsaan dan menggubal Pelan Hala Tuju SDG Kebangsaan (Mohd Idham & Mariani, 2020). Pencapaian pelaksanaan SDG 2030 Malaysia dilaporkan di dalam *Malaysia Voluntary National Review* iaitu dokumen rasmi kerajaan yang melaporkan kemajuan pelaksanaan SDG 2030 negara di High Political Level Forum UN pada tahun 2017 dan 2021. Pelbagai pihak terlibat dalam pelaporan SDG 2030 terutamanya penyertaan daripada negeri, agensi kerajaan, bukan pertubuhan kerajaan (NGO), pertubuhan masyarakat sivil (CSO) dan sektor swasta (Mohd Idham & Mariani, 2020).

Dari perspektif universiti sebagai badan berkanun, timbul persoalan adakah inisiatif kelestarian universiti awam perlu dilaksanakan sejajar dengan aspirasi negara dan dirangkum dalam laporan negara ke Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu melalui *Malaysia Voluntary National Review*? Untuk menjawab persoalan yang timbul, artikel ini menyemak peranan universiti awam sebagai badan berkanun dalam melaksanakan SDG 2030 seperti yang diharapkan oleh kerajaan dalam RMKe-12. Artikel ini juga berhasrat memahami bagaimana universiti sebagai badan berkanun melaksanakan dasar dan strategi kerajaan berkaitan SDG 2030, seterusnya menyumbang kepada wacana berterusan mengenai pelaksanaan SDG 2030 di universiti.

3. Metod Kajian

Analisis kandungan ialah teknik kajian untuk membuat kesimpulan daripada teks dan sumber lain yang bermakna kepada konteks penggunaannya (Krippendorff, 2004). Teknik analisis kandungan membolehkan pelbagai data diringkaskan ke dalam kategori tertentu untuk dianalisis dan ditafsir dengan lebih baik (Harwood & Garry, 2003). Rasional untuk menggunakan analisis kandungan adalah untuk mengupas semua makna dan tafsiran peranan universiti awam sebagai badan berkanun dalam melaksanakan SDG 2030 daripada sumber data termasuk dokumen, buku dan artikel jurnal.

Kajian ini mengadaptasi kaedah pemilihan atau persampelan artikel yang diguna pakai oleh Duriiau et al. (2007) dan Rashidi et al. (2014). Sumber data dipilih berpandukan kepada kata kunci dan melibatkan dua peringkat. Pertama, carian artikel berkaitan dijalankan di pengkalan data *Scopus*, *Web of Sciences*, *Google Scholar* dan *Malaysian Academic Library Institutional Repository* dengan menggunakan kata kunci 'universiti', 'pendidikan tinggi', 'badan berkanun', 'pentadbiran awam', 'pembangunan lestari' dan 'SDG'.

Senarai rujukan artikel yang diperoleh melalui carian awal disemak untuk meninjau kajian dan artikel tambahan. Pemilihan sumber data kajian adalah berfokus kepada situasi di Malaysia. Dengan merujuk kepada kaedah kajian oleh Abdul Rashid et al. (2023), tinjauan setiap artikel dan dokumen yang berkaitan telah dipertimbangkan dalam mengenal pasti unit semantik dan pengekodan awal. Antara kata kunci yang digunakan dalam tinjauan artikel dan dokumen ialah berkaitan 'pendidikan', 'penyelidikan', 'jangkauan', 'sosial', 'tadbir urus', 'operasi', 'pelaksanaan', dan 'pelaporan,

Selepas analisis, kod utama berkaitan peranan universiti dan badan berkanun dapat dikenal pasti.

4. Hasil Kajian

4.1. Evolusi Peranan Universiti

Konsep universiti sebagai pusat pengajaran dan pembelajaran telah wujud semasa penubuhan *Nalanda* di India pada abad ke-6, *Akademy* di Athen pada abad ke-4 dan *madrasah* di Maghribi pada abad ke-8 (Chang et al., 2015). Namun, institusi pertama yang digelar sebagai universiti adalah Universiti Bologna yang ditubuhkan pada tahun 1088.

Universiti sebagai pusat penyelidikan bermula pada abad ke-19 yang diasaskan oleh Universiti Jerman dengan menubuhkan makmal saintifik pertama (Scott, 2006). Universiti dengan misi penyelidikan telah mempengaruhi perkembangan universiti di Amerika Syarikat serta banyak negara lain (Nasiibah et al., 2013) dan universiti AS dianggap terkehadapan dengan model universiti penyelidikan yang berjaya.

Selepas 1980-an, titik perubahan evolusi peranan universiti dalam masyarakat diwakili oleh kemunculan misi ketiga (Compagnucci & Spigarelli, 2020), yang merujuk kepada peralihan ke arah lebih banyak aktiviti ekonomi dalam bentuk pengkomersilan ilmu sebagai tugas tambahan (Guenther & Wagner, 2008). Terdapat dua fungsi makro misi ketiga iaitu: (1) untuk menggalakkan pertumbuhan ekonomi dengan mentransformasi pengetahuan yang dibangunkan oleh penyelidikan kepada aplikasi pengetahuan untuk tujuan produktif dan (2) untuk meningkatkan kesejahteraan masyarakat misi budaya dan sosial, di mana pengetahuan dihasilkan (Irene et al., 2020).

Kini, globalisasi, perubahan demografi, revolusi IT dan kebangkitan ekonomi pengetahuan adalah pemacu perubahan kontemporari yang membentuk masyarakat berpengetahuan baharu (Maric, 2013). Bagi menangani isu yang dihadapi oleh masyarakat kontemporari dengan lebih baik, peranan universiti dan nilai yang dipromosi perlu diubah (Stoian et al., 2021). Antara peranan terpenting universiti dalam konteks baharu ini ialah mewujudkan 'pelaksana SDG' semasa dan masa hadapan dengan mempengaruhi pandangan dunia dan sikap pelajar terhadap kelestarian dan menyumbang kepada perubahan sosial yang lebih mendalam (Setó-Pamies & Papaioikonomou, 2020).

4.2. Peranan Universiti Era SDG 2030

4.2.1. Pendidikan

Melalui pendidikan, pelajar diharapkan mempunyai pandangan holistik tentang masalah dan kemungkinan-kemungkinan penyelesaian untuk menangani SDG 2030 dengan menyediakan lebih banyak program pengajian interdisiplin dan transdisiplin berkaitan SDG 2030 (UNESCO, 2022). Ini bermakna pelajar harus dilengkapi dengan pengetahuan, kemahiran, motivasi dan kreativiti untuk menangani SDG 2030 dan situasi ini memerlukan kepada penyediaan kepakaran akademik dan vokasional yang mendalam untuk menyelesaikan masalah dalam realiti kehidupan sebenar (Filho et al., 2021).

4.2.2. Penyelidikan

Bagi menangani SDG 2030, universiti berperanan mencipta pengetahuan dan teknologi terkini dengan menjalankan penyelidikan yang paling inovatif (UNESCO, 2023). Penyelidikan berkaitan kelestarian dan SDG 2030 melibatkan penyelidikan interdisiplin dan transdisiplin yang berorientasikan penyelesaian kepada keperluan masyarakat (Filho et al., 2017) untuk menangani masalah kompleks masyarakat moden (Menon & Suresh, 2020). Universiti perlu terus mengembangkan kebebasan akademik untuk menggalakkan perubahan sistemik, dengan tumpuan kepada cabaran SDG, menghimpunkan pelbagai disiplin dan peralihan ke arah penghasilan pengetahuan bersama masyarakat yang pelbagai (UNESCO, 2022).

4.2.3. Jangkauan Masyarakat

Masalah kelestarian yang begitu rumit melibatkan pelbagai bidang sosial, ekonomi, teknologi, politik, budaya dan alam sekitar telah mewujudkan fungsi universiti 'penciptaan bersama' (*co-creation*), iaitu bekerjasama dengan pelbagai aktor sosial untuk mencipta transformasi masyarakat dengan matlamat merealisasikan pembangunan lestari mengikut spesifik lokasi, wilayah atau subsektor masyarakat (Trencher et al., 2013; Trencher et al., 2017). Keterlibatan universiti dalam masyarakat perlu diperluas ke arah memberi nasihat dasar, penglibatan dalam projek kemasyarakatan untuk kelestarian dan mewujudkan rangkaian antara pelbagai pihak berkepentingan merangkumi domain politik, ekonomi, perundangan dan masyarakat melalui advokasi, reka bentuk dasar, eksperimen sosial, aplikasi inovasi dan pemindahan teknologi (UNESCO, 2022). Hubungan kerajaan-universiti yang kukuh akan menjayakan strategi kampus lestari (Er & Catherine, 2012).

4.2.4. Operasi

Kampus universiti biasanya merupakan sistem yang sangat besar yang menempatkan pelbagai bangunan, infrastruktur dan ruang luar, ibarat komuniti kecil atau daerah bandar dengan ciri dan masalah morfologi yang serupa (Amaral et al., 2021). Aktiviti yang berlaku di kampus menggunakan tenaga dan sumber yang banyak serta menghasilkan sisa yang boleh memberi impak yang besar kepada alam sekitar (Alshuwaikhat & Abubakar, 2008). Oleh itu, penting bagi universiti mengintegrasikan amalan kelestarian di dalam membuat keputusan dan operasi universiti supaya dapat mengekalkan dan melindungi persekitaran universiti sambil menyokong pertumbuhan ekonomi dan kemajuan sosial masyarakat (Akbulut-Bailey et al., 2011). Kewajipan 'memimpin melalui teladan' dan menjadi institusi berwibawa, universiti harus bertanggungjawab dan bertindak balas terhadap isu kelestarian dalam pengurusan kampus yang merangkumi pelbagai sumber alam dan sumber manusia (Amaral, 2015; Sonetti et al., 2016).

4.2.5. Memperkasa Belia

Universiti mempunyai komuniti yang majoritinya adalah belia dan berupaya membantu memperkasa belia atau generasi muda melalui pendidikan dan penyelidikan. Individu yang berpeluang meneruskan pendidikan yang lebih tinggi berupaya memperoleh kelayakan dan kemahiran yang diperlukan untuk pekerjaan pada masa hadapan dan meluaskan pilihan kerjaya mereka serta lebih cenderung untuk mencari pekerjaan dengan faedah yang lebih baik (Ashida, 2022). Belia perlu didengari dan diberi ruang

kerjasama untuk memenuhi keperluan dan aspirasi golongan belia serta melibatkan diri dalam keputusan yang membentuk kehidupan belia (UN, 2024a). Universiti boleh menawarkan peluang ini kepada belia dengan menggalakkan kelab dan persatuan pelajar untuk melibatkan diri dengan SDG, mempromosikan aktiviti sukarelawan pelajar yang menangani SDG dan menyokong pelajar untuk melibatkan diri dalam program kepimpinan nasional dan global untuk golongan muda dalam SDG (SDSN, 2017).

4.2.6. Menyumbang kepada pembinaan kapasiti STI

Penyelesaian STI untuk SDG2030 adalah seperti infrastruktur, pertanian dan sistem pengagihan makanan yang dipertingkatkan. Mengambil maklum STI sebagai alat utama untuk mempercepat pelaksanaan SDG 2030 (UN, 2024a), universiti boleh menyumbang kepada pembinaan kapasiti STI melalui aktiviti penyelidikan, penciptaan pengetahuan dan inovasi merentasi bidang sains fizikal, sains sosial, sains bioperubatan, kejuruteraan, dan kemanusiaan. Universiti berupaya mewujudkan ruang untuk penerokaan idea terbuka dengan pihak berkepentingan yang berbeza dalam pelbagai bidang (Vidican, 2009) dan boleh mengembangkan peranan mereka sebagai hab inovasi untuk menyokong dan menjadi tuan rumah perniagaan (SDSN, 2017).

4.3. Universiti Awam Malaysia

4.3.1. Sejarah dan Perkembangan

Universiti Malaya merupakan universiti pertama yang ditubuhkan pada tahun 1961 pasca kemerdekaan Tanah Melayu. Pada awal penubuhan, universiti awam berperanan melatih profesional dan birokrat untuk mengambil alih pentadbiran negara pasca kemerdekaan Tanah Melayu (Chang et al., 2020).

Pada tahun 1967, Jawatankuasa Perancangan Pengajian Tinggi Malaysia telah mengesyorkan penubuhan lebih banyak lagi universiti awam untuk negara yang baru ditubuhkan, membawa kepada penubuhan empat buah universiti awam antara 1969 dan awal 1970-an. Penubuhan lima universiti awam ini bertujuan untuk mempergiat peranan membina negara melalui pembangunan rakyat sebagai sumber tenaga kerja mahir yang sangat diperlukan dalam membangunkan sosial dan ekonomi negara yang baru merdeka (Chang & Morshidi, 2018a).

Dengan pengenalan Dasar Ekonomi Baru untuk membasmi kemiskinan dan menyusun semula masyarakat dan ketidakseimbangan ekonomi yang wujud dalam kalangan pelbagai kumpulan etnik di Tanah Melayu, peranan universiti berubah apabila dipertanggungjawabkan tugas penting memperbaiki jurang perbezaan etnik melalui pembinaan kapasiti dan mobiliti sosial. Untuk memastikan pelaksanaan dasar, kerajaan telah mewujudkan lebih banyak universiti awam bertujuan untuk meningkatkan peluang penyertaan orang muda etnik Melayu ke universiti (Chang et al., 2015).

Neoliberalisme mula mempengaruhi dasar awam apabila Malaysia mula memperkenalkan dasar penswastan iaitu penyerahan entiti awam kepada syarikat swasta pada tahun 1983. Ideologi neoliberalisme turut memberi impak kepada dasar pendidikan tinggi dengan memperkenalkan pengurusan awam baharu yang memberi penekanan kepada kecekapan, akauntabiliti dan berasaskan prestasi (Chang & Morshidi, 2018b).

Berikutan terdapat rungutan berkaitan tadbir urus berpusat iaitu kekurangan autonomi dalam pengurusan kewangan, universiti awam telah dikorporatkan pada tahun 1998 melalui pindaan AUKU (Ka, 2010). Pengkorporatan bertujuan membebaskan universiti awam dari kerehnan birokrasi dan prosedur perkhidmatan awam yang rigid (Suharmi et al., 2019) supaya universiti lebih responsif dan produktif terhadap perubahan persekitaran disamping terus mengekalkan peranannya sebagai pusat kecemerlangan akademik (Anuwar, 1997).

Kesannya, majlis universiti yang menerajui pentadbiran universiti digantikan dengan lembaga pengarah. Ketua pegawai eksekutif bagi IPTA ialah naib canselor (atau rektor). Universiti awam dipantau oleh Kementerian Pengajian Tinggi melalui Jabatan Pengajian Tinggi dengan menghantar wakil jabatan di setiap lembaga pengarah universiti awam (Jabatan Perdana Menteri, 1998; Chang et al., 2020).

Bagi memastikan universiti awam kekal relevan dan selari dengan keperluan semasa, kerajaan mengambil pendekatan dasar mereformasi pendidikan tinggi bertujuan untuk meningkatkan sosial dan ekonomi negara (Sara Asmawati et al., 2017). Dalam hal ini, peranan universiti semakin bertambah apabila ditugaskan untuk menyediakan tenaga kerja tempatan dengan minda kelas pertama sebagai persediaan ke arah aspirasi negara berpendapatan maju dan mengembangkan penyelidikan dan inovasi untuk meningkatkan ekonomi berasaskan pengetahuan negara. Antara strategi kerajaan ialah mentransformasi institusi pendidikan tinggi dengan mewujudkan universiti *Accelerated Programme for Excellence* (APEX) bagi meningkatkan proses inovasi tempatan dan mentransformasi lima universiti awam ke status universiti penyelidikan dalam usaha menjadikan universiti awam bertaraf dunia.

4.3.2. Universiti Awam adalah Badan Berkanun: Implikasi dan Peranan

Universiti awam adalah termasuk di bawah kategori badan berkanun yang telah diperbadankan oleh undang-undang Persekutuan iaitu Akta Universiti dan Kolej Universiti (AUKU) 1971 sebagai akta tubuh atau akta induk (Fariza et al., 2013; Hasbollah & Ramalinggam, 2022). AUKU adalah perundangan utama yang mentadbir universiti awam di Malaysia khususnya berkaitan tadbir urus institusi, tahap autonomi dan hubungan antara kerajaan dan universiti (Chang, 2019). Terdapat 20 universiti awam, di mana 19 daripadanya ditubuhkan di bawah AUKU manakala Universiti Teknologi MARA ditubuhkan di bawah Akta Parlimennya sendiri.

Akta Badan Berkanun (Akaun dan Laporan Tahunan) 1980 [Akta 240] menakrifkan badan berkanun ialah mana-mana pertubuhan perbadanan tidak kira dengan nama apa ia dikenali yang diperbadankan menurut peruntukan undang-undang Persekutuan dan yang menjadi pihak berkuasa awam atau agensi Kerajaan Malaysia tetapi tidak termasuk pihak berkuasa tempatan dan pertubuhan perbadanan yang diperbadankan di bawah Akta Syarikat 1965 (Norzarina & Mariati, 2016). Badan-badan berkanun ditubuhkan merangkumi bidang (1) ekonomi, (2) perkhidmatan, (3) pendidikan, (4) infrastruktur, (5) kewangan dan (6) perniagaan (Ahmad Atory, 2001; Muhamad Ali, 2008).

Umumnya, badan berkanun ditubuhkan untuk melaksanakan dasar kerajaan dengan menyediakan operasi perkhidmatan, program dan aktiviti secara profesional dan berkesan (Fariza et al., 2013, Nurhidayah et al., 2019). Antara faktor lain penubuhan badan berkanun adalah untuk (1) memberi tumpuan khusus mencapai matlamat yang ditetapkan dengan lebih efektif, (2) mengelakkan birokrasi yang agak ketat dalam

jabatan-jabatan kerajaan dan (3) memberi perhatian dalam meningkatkan mutu perkhidmatan dan membuat keputusan dasar dengan lebih cepat dan berkesan agar matlamat dan sasaran tercapai seumpama firma swasta (Ahmad Atory, 2001). Penubuhan universiti sebagai badan berkanun persekutuan adalah kerana universiti merupakan gedung ilmu yang menjadi aset kritikal negara dan perlu bergerak pantas seiring dengan perkembangan dunia akademik antarabangsa (Fariza et al., 2013).

Seperti yang dikehendaki oleh perundangan pemerbadanan, setiap badan berkanun persekutuan diletakkan di bawah Kementerian, yang bertanggungjawab menjadi jentera kementerian berkenaan dalam menjalankan tugas dan memberi perkhidmatan kepada masyarakat (Nurhidayah et al., 2020). Badan berkanun persekutuan mempunyai kuasa autonomi seperti yang ditetapkan oleh akta tubuhnya. Universiti awam diletakkan dibawah Kementerian Pendidikan Tinggi.

Badan-badan berkanun diterajui oleh badan pengurus yang tersendiri seperti Lembaga, Majlis dan sebagainya yang mempunyai kuasa membuat keputusan mengenai aspek pentadbiran dan pengurusan Badan Berkanun Persekutuan (Fariza et al., 2013). Sebahagiannya bergantung kepada geran kerajaan untuk melaksanakan aktivitinya manakala sebahagian lagi membiayai operasinya daripada sumber dana sendiri. Dari segi undang-undang, badan-badan berkanun ialah entiti awam yang mempunyai separa autonomi dalam membuat keputusan dengan pengecualian perkara yang berkaitan dengan belanjawan dan perbelanjaan awam (Chang & Morshidi, 2018b). Badan berkanun persekutuan dianggap sama seperti syarikat kerana mempunyai kuasa untuk mentadbir, menyaman dan didakwa atas namanya sendiri, menandatangani kontrak, memiliki, membeli dan memegang aset (Norzarina & Mariati, 2016).

Badan berkanun persekutuan perlu memenuhi tanggungjawab terhadap pihak-pihak berkepentingan melalui instrumen pelaporan bagi memastikan Badan berkanun Persekutuan dapat mengekalkan keseimbangan antara akauntabiliti awam dan tindakan autonomi (Norzarina & Mariati, 2016). Badan berkanun persekutuan dikehendaki menyediakan Penyata Kewangan dengan mematuhi Seksyen 16(1) daripada Akta Tatacara Kewangan 1957 (Akta 61) dan mematuhi piawaian perakaunan yang diluluskan (Norzarina & Mariati, 2016) sebagai instrumen utama untuk pihak berkepentingan mendapatkan maklumat sekaligus mengekalkan kepercayaan mereka terhadap organisasi (Asmah et al., 2014). Badan berkanun persekutuan menyerahkan penyata kewangan teraudit mereka kepada menteri masing-masing yang kemudiannya dibentangkan oleh menteri di Parlimen (Perbendaharaan Malaysia, 2021). Kerajaan memantau dan menilai hasil akauntabiliti agensi kerajaan termasuk badan berkanun persekutuan melalui Laporan Ketua Audit Negara dan penilaian melalui Indeks Penarafan Bintang oleh Unit Pemodenan Tadbir Urus dan Perancangan Pengurusan Malaysia (Malaysian Administrative Modernisation and Management Planning Unit [MAMPU]) (Nurhidayah et al., 2022).

Oleh kerana universiti awam sebagai badan berkanun menerima pembiayaan awam, universiti mesti bertanggungjawab untuk mengurus sumber tersebut melalui perancangan strategik dan pemantauan teliti untuk menarik minat dan perhatian ramai pihak berkepentingan melalui pnyediaan laporan kewangan yang diaudit setiap tahun, yang dimasukkan dalam laporan tahunan dan dibentangkan kepada Parlimen (Nor Farizal et al., 2023). Tindakan untuk meningkatkan ketelusan dan akauntabiliti universiti awam melalui pelaporan diberi penekanan dalam perkara Lonjakan 5 iaitu kelestarian kewangan di dalam Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia 2015-2025

(Pendidikan Tinggi) (Kementerian Pendidikan Malaysia, 2015). Universiti awam mesti menyediakan laporan tahunan yang menggambarkan organisasi secara holistik demi memastikan kelestarian dan kecemerlangan sistem pendidikan tinggi Malaysia (Nor Farizal et al., 2023). Dengan mendedahkan maklumat perakaunan dan kewangan mengikut rangka kerja dan garis panduan kawal selia yang standard membantu meningkatkan keterlihatan dan ketelusan sesebuah organisasi (Saida & Hasbaoui, 2024) termasuk universiti.

5. Perbincangan

Menerusi analisis kandungan artikel, karya dan laporan, hasil perbincangan boleh dibahagikan kepada dua bahagian iaitu (1) peranan universiti awam sebagai badan berkanun dalam melaksanakan SDG 2030 dan (2) bagaimana universiti melaksanakan strategi kerajaan ke arah aspirasi SDG 2030 (lihat [Jadual 1](#)).

Jadual 1: Peranan dan Strategi Universiti dalam Melaksanakan SDG 2030

Universiti	Sebagai institusi pendidikan tinggi	Sebagai badan berkanun persekutuan
Peranan	Berperanan mengubah masyarakat dengan membangunkan sumber manusia yang akan menjadi 'pelaksana SDG' melalui aktiviti teras universiti iaitu (1) pendidikan, (2) penyelidikan, (3) jangkauan masyarakat dan (4) operasi	Berperanan menyokong dan melaksanakan dasar dan program kerajaan persekutuan melalui aktiviti universiti agar sejajar dengan agenda SDG 2030 negara
Strategi pelaksanaan	Transformasi universiti ke arah aspirasi pembangunan lestari khususnya SDG 2030 memerlukan elemen tadbir urus yang akan menyokong perubahan asas dalam semua aktiviti teras universiti	Menterjemah hasrat dan aspirasi SDG 2030 negara ke dalam perancangan dan pelan strategik kelestarian universiti Menerbitkan pelaporan kelestarian universiti mengikut ketetapan standard dan indikator khusus untuk dirangkumkan ke dalam <i>Malaysia Voluntary National Review</i> .
Pendekatan	pendekatan keseluruhan institusi (<i>whole of institution approach</i>)	pendekatan keseluruhan kerajaan (<i>whole of government approach</i>)

5.1. Peranan Universiti Awam sebagai Badan Berkanun dalam melaksanakan SDG 2030

Berdasarkan keterangan diatas, amatlah jelas perubahan peranan universiti awam amatlah didorong secara dalaman iaitu dasar-dasar kerajaan dan ini mencerminkan kedudukan universiti awam sebagai badan berkanun yang bertanggungjawab memastikan dasar dan aktiviti universiti menyumbang ke arah pelaksanaan agenda nasional kerajaan. Turut diakui terdapat faktor luaran seperti globalisasi, pengantarabangsaan dan penarafan dunia yang menjadi pemangkin kepada perubahan besar institusi pendidikan tinggi di Malaysia.

Dalam konteks pelaksanaan agenda SDG 2030 negara, universiti awam sebagai badan berkanun yang ditubuhkan untuk menyokong dan melaksanakan dasar dan program kerajaan persekutuan, mempunyai tanggungjawab memastikan bahawa dasar dan

aktiviti universiti sejajar dengan agenda SDG 2030 negara. Ini selaras dengan pendekatan kerajaan untuk meningkatkan pendekatan keseluruhan kerajaan dalam usaha meningkatkan kecekapan dan produktiviti sektor awam untuk memacu transformasi perkhidmatan awam bagi mencetus anjakan pemikiran serta mengubah pendekatan dalam membangunkan negara. Keseluruhan kerajaan ditakrifkan sebagai pendekatan di mana agensi perkhidmatan awam bekerja merentasi sempadan portfolio untuk membangunkan dasar dan program bersepadu ke arah pencapaian matlamat yang sama (Ortenzi et al., 2022). Dalam konteks Malaysia, seluruh agensi perkhidmatan awam termasuklah universiti awam sebagai badan berkanun perlu digerakkan ke arah SDG 2030.

Peranan badan berkanun dalam menangani isu kelestarian adalah kritikal kerana badan ini menjadi contoh kepada komuniti perniagaan dan pasaran secara keseluruhan dalam melaksana agenda nasional kerajaan (Redvin et al., 2016). Dalam konteks ini, peranan universiti awam sebagai badan berkanun dalam melaksana SDG 2030 juga kritikal kerana status universiti sebagai pusat keilmuan dan penyelidikan inovasi berpotensi menjadi *living lab* dalam usaha menterjemah agenda SDG 2030 negara dalam bentuk yang praktikal dan menjadi *role model* kepada masyarakat keseluruhan.

Universiti sebagai insituti pendidikan diharapkan dapat berperanan lebih aktif dalam membangunkan sumber manusia yang akan menjadi 'pelaksana SDG' yang menyumbang kepada pencapaian SDG 2030. Antara peranan kritikal universiti ialah membangunkan proses pemikiran analitik, orientasi pemikiran kritis dan visi yang jelas untuk menyediakan pekerja dan pemimpin kerja masa depan, ikon masyarakat, dan warganegara yang berpengetahuan (Hussain et al., 2019).

Oleh kerana universiti menjalankan penyelidikan asas dan gunaan dalam sains dan kemanusiaan untuk meningkatkan pemahaman tentang kehidupan, universiti dituntut menerapkan pembangunan lestari melalui jalan yang sama untuk menyelesaikan masalah dunia realiti dan menyokong penemuan teknologi untuk kelestarian (Alam & Lin, 2022). Dengan cara itu, universiti berperanan menyediakan bukti saintifik untuk penggubalan dasar termaklum (*informed-policy*) di peringkat nasional dan antarabangsa (Filho et al., 2021) serta menyediakan pengetahuan yang diperlukan untuk membuat keputusan dan membangunkan laluan kelestarian (Körfggen et al., 2018).

Universiti mempunyai hubungan yang sangat erat dan mendalam dengan kawasan setempat dan universiti berdedikasi menambahbaik komuniti (Cuesta-Claros et al., 2023) dengan meluaskan sumber dan bidang kepakaran mereka melalui *community service*, *public engagement* dan *outreach program* (De Villiers, 2024). Hasilnya, peranan universiti telah berganjak daripada penciptaan pengetahuan pasif ke arah peranan yang lebih proaktif merangkumi keterlibatan universiti dalam lingkungan kawasan setempat (Peer & Penker, 2016).

Universiti boleh menjadi model kelestarian dalam komuniti mereka sendiri dengan menggalakkan tindakan praktikal dalam operasi universiti untuk mengurangkan kesan karbon dan sumber yang dimiliki universiti dalam ekosistem tempatan, serantau dan global mereka (Wright et al., 2022). Operasi kampus merangkumi penggunaan tenaga dan kecekapan tenaga, penilaian pelepasan gas rumah hijau, pengurusan sisa dan air, pembelian, pengangkutan dan mobiliti dan kesaksamaan dan kepelbagaian (Omazic & Zunk, 2021). Universiti boleh menubuhkan bahagian atau pejabat kelestarian untuk menerajui inisiatif seperti kitar semula, pengubahsuaian (*retrofitting*), tenaga boleh

diperbaharui, bahagian taman dan ladang, perolehan hijau, kawasan hijau terbuka, kesedaran kemampanan, dan projek mengimbangi karbon. Universiti juga boleh memastikan bahawa sistem atau dasar pengurusan alam sekitar yang mantap diwujudkan dan dipatuhi (Mawonde & Togo, 2019).

Universiti dituntut "memimpin melalui teladan" dalam menangani isu-isu mencabar masa kini (Filho et al., 2022). Dalam hal ini, universiti terlibat dalam pelaporan kelestarian kerana peranan utama mereka dalam menyedarkan masyarakat terhadap topik sosial dan alam sekitar, dan peranan universiti dalam membentuk tokoh pekerja masa depan (Caputo et al., 2021). Pelaporan kelestarian boleh memberikan ketelusan tambahan dengan pendokumentasi maklumat berkaitan kelestarian mengenai keputusan universiti secara menyeluruh (Sassen & Azizi, 2017). Penyediaan laporan kelestarian juga didorong oleh penggunaan instrumen penarafan kelestarian universiti dan aplikasinya sebagai penunjuk prestasi sekaligus menjadi contoh dan rujukan amalan kemelestarian kepada pihak-pihak lain (Filho et al., 2022).

5.2. Bagaimana Universiti Awam Melaksanakan Strategi Kerajaan ke Arah Aspirasi SDG 2030

Universiti sebagai sebuah institusi pendidikan perlu merubah nilai, tujuan, dasar dan amalan untuk universiti bergerak ke arah aspirasi SDG 2030 melalui fungsi utama universiti iaitu (1) pendidikan, (2) penyelidikan, (3) jangkauan masyarakat dan (4) operasi. Transformasi universiti ke arah aspirasi pembangunan lestari khususnya SDG 2030 memerlukan elemen tadbir urus yang akan menyokong perubahan asas dalam fungsi utama universiti. Mewujudkan struktur pengurusan dan tadbir urus yang berkesan adalah penting untuk berjaya merumus, merancang dan melaksanakan dasar pembangunan lestari yang berkaitan dengan aktiviti teras dan operasi mana-mana universiti (Filho et al., 2023). Hal ini selari dengan saranan untuk menangani cabaran alam sekitar, badan pentadbir dan amalan tadbir urus korporat memerlukan pembaharuan yang kreatif dan inovatif dalam organisasi (Akram et al., 2018). Aspek utama tadbir urus merangkumi matlamat dan objektif institusi, akauntabiliti, kewangan, perancangan jangka panjang dan kepimpinan.

Bagi melaksana aspirasi SDG 2030, universiti perlu mempunyai visi dan komitmen tadbir urus yang jelas ke arah kelestarian yang dizahirkan dalam bentuk struktur organisasi yang boleh membenamkan visi dan aspirasi kelestarian, yang mencerminkan komitmen pengurusan tertinggi universiti. Universiti perlu merangka matlamat kelestarian jangka pendek dan jangka panjang yang akan menjadi panduan untuk membangunkan dasar dan program kelestarian universiti untuk menarik penglibatan pelbagai pihak, seterusnya akan membentuk rangkaian berdasarkan matlamat yang sama yang menghubungkan pelbagai pihak berkepentingan dalam dan di luar universiti.

Perubahan struktur organisasi berperanan memudahkan proses perubahan dalam aspek menumpukan usaha individu atau kumpulan dan menentukan siapa yang mempunyai kuasa untuk melaksanakan perubahan. Pengurusan universiti juga perlu diubah untuk melaksanakan aspirasi SDG 2030 yang memerlukan pendekatan baharu dalam cara kerja, merancang, belanjawan, membuat keputusan dan pemantauan serta aplikasi pelbagai teknik pengurusan. Daripada perspektif penstrukturan, apabila universiti komited kepada pelaporan kelestarian yang memerlukan pengukuran atau indikator khusus, penyelarasan dan penyeragaman keperluan untuk tujuan pelaporan

itu akan menyebabkan universiti menetapkan sumber data, garis kuasa dan pembahagian tanggungjawab dalam inisiatif kelestarian.

Universiti awam sebagai badan berkanun perlu memastikan dasar dan program kelestarian universiti menyokong aspirasi SDG nasional. Dari sudut praktikal, universiti sebagai badan berkanun perlu menyelaraskan dan menyeragamkan inisiatif kelestarian universiti agar selari dengan aspirasi SDG nasional. Oleh itu, universiti awam perlu menterjemahkan hasrat dan aspirasi SDG nasional di dalam perancangan dan pelan strategik kelestarian universiti.

Mengambil inisiatif hasrat kerajaan yang menghendaki universiti awam menerbitkan penyata kewangan tahunan menggunakan ketetapan standard dan menambah baik amalan pelaporan kewangan masing-masing untuk menangani kemungkinan tidak konsisten dan tidak mengandungi semua maklumat yang diperlukan serta kesukaran membuat perbandingan antara semua universiti awam, universiti awam sebagai badan berkanun juga wajar menerbitkan pelaporan kelestarian mengikut ketetapan standard bagi memastikan ia konsisten dan merangkumi semua maklumat yang dikehendaki serta membolehkan membuat perbandingan antara semua universiti awam. Hal ini memerlukan penetapan standard pelaporan kelestarian dan indikator khusus untuk universiti awam, sekaligus dapat dirangkumkan ke dalam *Malaysia Voluntary National Review*.

6. Kesimpulan

Universiti pada era ini telah berkembang jauh melangkaui peranan utama sebagai institusi penyebaran ilmu bahkan berperanan sebagai pusat kecemerlangan inovasi negara untuk menyebarkan dan menghasilkan ilmu serta mengkomersialkan hasil penyelidikan mereka untuk menyumbang kepada pembangunan sosioekonomi negara. Seiring aspirasi global dan negara untuk merangsang pertumbuhan ekonomi tanpa menjejaskan isu berkaitan kelestarian seperti keadilan sosial, kesaksamaan ekonomi dan perlindungan alam sekitar, peranan dan tanggungjawab universiti awam Malaysia sebagai agensi kerajaan semakin meluas dalam memastikan dasar dan program universiti selari dengan hasrat dan tuntutan kerajaan dan global.

Sebagai badan berkanun, universiti awam diharapkan membudayakan pendekatan dan konsep pembangunan lestari dan melaksanakan strategi SDG 2030 sebagai agenda universiti dengan mewujudkan visi yang jelas dan tadbir urus kelestarian. Ini bagi membolehkan inisiatif pembudayaan, amalan, pelaksanaan, pengukuran dan pelaporan SDG 2030 dapat digerakkan secara strategik. Dengan demikian, rangkaian yang dibentuk berdasarkan matlamat yang sama boleh menghubungkan pelbagai pihak berkepentingan dalam dan luar universiti untuk memajukan pencapaian SDG 2030.

Serentak dengan itu, universiti juga bertanggungjawab terhadap pendidikan berkaitan SDG 2030 bagi memastikan pekerja dan masyarakat berkesedaran dan berpengetahuan tentang SDG 2030. Universiti akan terus memainkan peranannya menjalankan penyelidikan tetapi dengan penumpuan kepada SDG 2030 bagi menyokong kerajaan dalam menggubal dasar dan membuat keputusan berasaskan maklumat dan bukti. Bagi memanfaatkan sumber dan kepakaran, universiti perlu melangkaui sempadan kampus dengan membina jaringan dan kolaborasi bersama masyarakat dalam menangani SDG 2030. Jaringan universiti-kerajaan-masyarakat yang kukuh akan menjayakan strategi kelestarian kampus ke arah aspirasi SDG 2030.

Kelulusan Etika dan Persetujuan untuk Menyertai Kajian (*Ethics Approval and Consent to Participate*)

Tidak berkenaan.

Penghargaan (*Acknowledgement*)

Tidak berkenaan.

Kewangan (*Funding*)

Penerbitan ini menerima tajaan kewangan dari projek penyelidikan yang berdaftar di Universiti Kebangsaan Malaysia Kod XX2023001 dan B240772.

Konflik Kepentingan (*Conflict of Interest*)

Penulis melaporkan tiada sebarang konflik kepentingan berkenaan penyelidikan, pengarang atau penerbitan kajian ini.

Rujukan

- Abd Rahman Ahmad, Muhd Alif Izzuddin Jamaludin, Hairul Rizad Md Sapry & Alaa S. Jameel. (2023). Designing Strategies Framework for Effective Funding Formula Implementation at Malaysian Public Universities. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)*, 8(6), e002359. <https://doi.org/10.47405/mjssh.v8i6.235>
- Abdul Rashid Abdul Aziz, Muhammad Khairi Mahyuddin, Muhammad Nubli Abdul Wahab, Husin Sungkar, Nurun Najihah Musa & Nur A'in Mustafar. (2023). Kerangka Konsep Keluarga Malaysia dalam Mencapai Kesejahteraan. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)*, 8(1), e002196. <https://doi.org/10.47405/mjssh.v8i1.2169>
- Adenle, A. A., De Steur, H., Mwongera, C., Rola-Rubzen, F., De Barcellos, M. D., Vivanco, D. F., Timilsina, G. R., Possas, C., Alders, R., Chertow, M., Poons, S., & Scholes, B. (2023). Global UN 2030 agenda: How can Science, Technology and Innovation accelerate the achievement of Sustainable Development Goals for All? *PLOS Sustainability and Transformation*, 2(10), e0000085. <https://doi.org/10.1371/journal.pstr.0000085>
- Ahmad Atory Hussain. (2001). *Pengantar Pentadbiran Awam: Paradigma Baru*. Utusan Publication & Distributors Sdn Bhd, Kuala Lumpur.
- Akbulut-Bailey, A. Y., IsHak, S. T., & Motwani, J. (2011). Applied sustainability in services and operations in higher learning institutions: a case study. *International Journal of Business Innovation and Research*, 5(2), 127. <https://doi.org/10.1504/ijbir.2011.038777>
- Akram, F., Abrar ul Haq, M., & Raza, S. (2018). Corporate Governance and Firm's Environmental Performance: A Moderating Role of Institutional Regulations. *International Journal of Management Studies*, 25(2), 19-37. <https://doi.org/10.32890/ijms.25.2.2018.10498>
- Alam, M., & Lin, F. (2022). Internalizing Sustainability into Research Practices of Higher Education Institutions: Case of a Research University in Taiwan. *Sustainability*, 14(15), 9793. <https://doi.org/10.3390/su14159793>

- Alshuwaikhat, H. M., & Abubakar, I. (2008). An integrated approach to achieving campus sustainability: assessment of the current campus environmental management practices. *Journal of Cleaner Production*, 16(16), 1777–1785. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2007.12.002>
- Amaral, A. R., Rodrigues, E., Gaspar, A. R., & Gomes, Á. (2021). Lessons from unsuccessful energy and buildings sustainability actions in university campus operations. *Journal of Cleaner Production*, 297, 126665. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126665>
- Amaral, L. P., Martins, N., & Gouveia, J. B. (2015). Quest for a sustainable university: a review. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 16(2), 155–172. <https://doi.org/10.1108/ijshe-02-2013-0017>
- Anuwar Ali. (1997). Dasar pengkorporatan institusi penyelidikan tinggi awam (IPTA). *Seminar pentadbiran pegawai-pegawai tadbir ikhtisas ke-3 Universiti Kebangsaan Malaysia*. https://library.oum.edu.my/repository/379/1/Dasar_pengkorporatan_institusi_penyelidikan_tinggi_awam_%28IPTA%29.pdf
- Ashida, A. (2022). The role of higher education in achieving the sustainable development goals. In Urata, S., Kuroda, K., & Tonegawa, Y (Eds.), *Sustainable Development Disciplines for Humanity* (pp. 71–84). Springer Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-19-4859-6_5
- Asmah Abdul Aziz, Fadlizawati Isa & Mohd Faidzal Abu. (2014). Audit report lags of federal statutory bodies in Malaysia. In *International Conference on Economics, Management and Development* (pp. 73-78). <https://www.inase.org/library/2014/interlaken/bypaper/ECON/ECON-09.pdf>
- Borojević, T., Petrović, N., Radaković, J. A., Glomazić, H., Radojčić, M., Milenković, N., Maletič, D., & Maletič, M. (2023). Youth Participation for Sustainable Value Creation: The role and Prioritization of SDGs. *Sustainability*, 15(23), 16456. <https://doi.org/10.3390/su152316456>
- Caputo, F., Ligorio, L., & Pizzi, S. (2021). The Contribution of Higher Education Institutions to the SDGs—An Evaluation of Sustainability Reporting Practices. *Administrative Sciences*, 11(3), 97. <https://doi.org/10.3390/admsci11030097>
- Chang D. W., & Morshidi Sirat. (2018a). The Development of Malaysian Higher Education: Making sense of the nation-building agenda in the globalisation era. *Asian Education and Development Studies*, 7(2), 144-156. <https://doi.org/10.1108/AEDS-07-2017-0068>
- Chang D. W., & Morshidi Sirat. (2018b). The Evolution of Corporatisation of Public Universities in Malaysia. In Shin, J. (Eds.), *Higher Education Governance in East Asia* (pp. 89–105). Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-2469-7_6
- Chang D. W., Morshidi Sirat & Dzulkifli Abdul Razak (2020). Academic Governance and Leadership in Malaysia: Examining the National Higher Education Strategic Initiatives. *Journal of International and Comparative Education*, 9(2), 91–102. <https://doi.org/10.14425/jice.2020.9.2.0913>
- Chang D. W., Morshidi Sirat & Dzulkifli Abdul Razak. (2015). The idea of a University: Rethinking the Malaysian context. *Humanities*, 4(3), 266–282. <https://doi.org/10.3390/h4030266>
- Chang D. W. (2019). The Universities and University Colleges Act in Malaysia: History, Contexts and Development. *Kajian Malaysia*, 37(2), 1–20. <https://doi.org/10.21315/km2019.37.2.1>
- Compagnucci, L., & Spigarelli, F. (2020). The Third Mission of the university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological*

- Forecasting & Social Change/Technological Forecasting and Social Change*, 161, 120284. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284>
- Cuesta-Claros, A., Malekpour, S., Raven, R., & Kestin, T. (2023). Are the sustainable development goals transforming universities? – An analysis of steering effects and depth of change. *Earth System Governance*, 17, 100186. <https://doi.org/10.1016/j.esg.2023.100186>
- De Villiers, C., Dimes, R. & Molinari, M. 2024. Determinants, Mechanisms, and Consequences of UN SDGs Reporting by Universities: Conceptual Framework and Avenues for Future Research, *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*. <https://doi.org/10.1108/JPBAFM-07-2023-0125>
- Disterheft, A., Caeiro, S., Azeiteiro, U. M., & Filho, W. L. (2013). Sustainability Science and Education for Sustainable Development in Universities: A way for transition. In Caeiro, S., Filho, W., Jabbour, C., Azeiteiro, U. (Eds.), *Sustainability Assessment Tools in Higher Education Institutions* (pp. 3–27). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-02375-5_1
- Duriau, V. J., Reger, R. K., & Pfarrer, M. D. (2007). A content analysis of the content analysis literature in organization studies: Research themes, data sources, and methodological refinements. *Organizational research methods*, 10(1), 5-34. <https://doi.org/10.1177/1094428106289252>
- Engku Ismail Engku Ali, Mohamad Sharofi Ismail, Syed Soffian Syed Ismail, Siti Zabedah Saidin & Zarifah Abdullah. (2006). *Perakaunan Sektor Awam Malaysia*. Penerbit Universiti Utara Malaysia.
- Er, A. C., & Catherine, L. Y. P. (2012). Analisis jaringan pihak-pihak berkepentingan ke arah kelestarian kampus (Towards a sustainable campus: A network analysis of stakeholders). *Geografia-Malaysian Journal of Society and Space*, 8(6). <http://journalarticle.ukm.my/5604/1/10.geografia-sept%25202012-er%2520ac-si-ppspp-ed%2520am1.pdf>
- Fariza Romli, Nuarrual Hilal Md Dahlan and Rusniah Ahmad. (2013). *Kuasa dan autoriti institusi pengajian tinggi awam menurut undang-undang: Isu dan prospek*. In: The 7th UUM International Legal Conference 2013, 13-14 November 2013, Dewan Raja Laut, Quality Hotel City Centre, Kuala Lumpur, Malaysia. <https://repo.uum.edu.my/id/eprint/10003>
- Fatimah Abd Rauf, Haslinda Yusoff, Normahiran Yatim, Usha Rani Poobalan, Saluana Che Salleh & Radiah Othman. (2005). *Public Sector Accounting Malaysian Context (2nd ed)*. Prentice Hall.
- Filho, W. L., Abubakar, I. R., Mifsud, M. C., Eustachio, J. H. P. P., Albrecht, C. F., Dinis, M. a. P., Borsari, B., Sharifi, A., Levesque, V. R., Ribeiro, P. C. C., LeVasseur, T. J., Pace, P., Trevisan, L. V., & Dibbern, T. A. (2023). Governance in the implementation of the UN sustainable development goals in higher education: global trends. *Environment, Development and Sustainability*. <https://doi.org/10.1007/s10668-023-03278-x>
- Filho, W. L., Azeiteiro, U., Alves, F., Pace, P., Mifsud, M., Brandli, L., Caeiro, S. S., & Disterheft, A. (2017). Reinvigorating the sustainable development research agenda: the role of the sustainable development goals (SDG). *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 25(2), 131–142. <https://doi.org/10.1080/13504509.2017.1342103>
- Filho, W. L., Coronado-Marín, A., Salvia, A. L., Silva, F. F., Wolf, F., LeVasseur, T., Kirrane, M. J., Doni, F., Paço, A., Blicharska, M., Schmitz, M., Grahl, A. T., & Moggi, S. (2022). International Trends and Practices on Sustainability Reporting in Higher Education Institutions. *Sustainability*, 14(19), 12238. <https://doi.org/10.3390/su141912238>
- Filho, W. L., Eustachio, J. H. P. P., Ávila, L. V., Dinis, M. a. P., Hernandez-Diaz, P. M., Batista, K., Borsari, B., & Abubakar, I. R. (2024). Enhancing the contribution of higher

- education institutions to sustainable development research: A focus on post-2015 SDGs. *Sustainable Development*, 1-13. <https://doi.org/10.1002/sd.3184>
- Filho, W. L., Frankenberger, F., Salvia, A. L., Azeiteiro, U., Alves, F., Castro, P., Will, M., Platje, J., Lovren, V. O., Brandli, L., Price, E., Doni, F., Mifsud, M., & Ávila, L. V. (2021). A framework for the implementation of the Sustainable Development Goals in university programmes. *Journal of Cleaner Production*, 299, 126915. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126915>
- Guenther, J., & Wagner, K. (2008). Getting out of the ivory tower - new perspectives on the entrepreneurial university. *European Journal of International Management*, 2(4), 400. <https://doi.org/10.1504/ejim.2008.021245>
- Harwood, T. G., & Garry, T. (2003). An overview of content analysis. *The Marketing Review*, 3(4), 479-498. <https://doi.org/10.1362/146934703771910080>
- Hasbollah Mat Saad & Ramalinggam Rajamanickam. (2022). Perlembagaan Persekutuan dan Undang-Undang Spesifik yang Berkaitan dengan Pendidikan di Malaysia serta Hubungannya dengan Kebebasan Ahli Akademik. *Kanun : Jurnal Undang-Undang Malaysia*, 34(2), 225-260. [https://doi.org/10.37052/kanun.34\(2\)no3](https://doi.org/10.37052/kanun.34(2)no3)
- Hsieh, C., Wang, M., Wong, N. W., & Ho, L. K. (2021). A whole-of-nation approach to COVID-19: Taiwan's National Epidemic Prevention Team. *International Political Science Review*, 42(3), 300-315. <https://doi.org/10.1177/01925121211012291>
- Hussain, T., Eskildsen, J., Edgeman, R., Ismail, M., Shoukry, A. M., & Gani, S. (2019). Imperatives of Sustainable University Excellence: A Conceptual framework. *Sustainability*, 11(19), 5242. <https://doi.org/10.3390/su11195242>
- Irene, L., Gloria, F., & Luana, L. B. (2020). The Role of the University for Promoting Sustainability through Third Mission and Quintuple Helix Model: The Case Study of the Tor Vergata University of Rome. *Management Dynamics in the Knowledge Economy*, 8(1), 45-60. <https://doi.org/10.2478/mdke-2020-0004>
- Jabatan Perdana Menteri. (1998). *Garis Panduan Mengenai Peranan dan Tanggungjawab Kementerian, Lembaga Pengarah dan Ketua Eksekutif dalam Pengurusan Badan Berkanun Persekutuan*. Jabatan Perdana Menteri. <https://www.jpm.gov.my/ms/surat-pekeliling-am/garis-panduan-mengenai-peranan-dan-tanggungjawab-kementerian-lembaga-pengarah-dan-ketua-pegawai-eksekutif-dalam-pengurusan-badan-berkanun-persekutuan>
- Ka, H. M. (2010). When state centralism meets neo-liberalism: managing university governance change in Singapore and Malaysia. *Higher Education*, 60(4), 419-440. <https://doi.org/10.1007/s10734-009-9307-9>
- Kementerian Pendidikan Malaysia. (2015). *Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia 2015-2025 (Pendidikan Tinggi)*. Kementerian Pendidikan Malaysia. <https://www.mohe.gov.my/muat-turun/penerbitan-jurnal-dan-laporan/pppm-2015-2025-pt>
- Kohl, K., Hopkins, C., Barth, M., Michelsen, G., Dlouhá, J., Razak, D. A., Sanusi, Z. a. B., & Toman, I. (2021). A whole-institution approach towards sustainability: a crucial aspect of higher education's individual and collective engagement with the SDGs and beyond. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 23(2), 218-236. <https://doi.org/10.1108/ijshe-10-2020-0398>
- Körffgen, A., Förster, K., Glatz, I., Maier, S., Becsi, B., Meyer, A., Kromp-Kolb, H., & Stötter, J. (2018). It's a Hit! Mapping Austrian Research Contributions to the Sustainable Development Goals. *Sustainability*, 10(9), 3295. <https://doi.org/10.3390/su10093295>
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology (2nd ed)*. Sage publications

- Maric, I. (2013). Stakeholder analysis of higher education institutions. *Interdisciplinary Description of Complex Systems*, 11(2), 217–226. <https://doi.org/10.7906/indecs.11.2.4>
- Mawonde, A., & Togo, M. (2019). Implementation of SDGs at the University of South Africa. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 20(5), 932–950. <https://doi.org/10.1108/ijshe-04-2019-0156>
- Menon, S., & Suresh, M. (2020). Synergizing education, research, campus operations, and community engagements towards sustainability in higher education: a literature review. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 21(5), 1015–1051. <https://doi.org/10.1108/ijshe-03-2020-0089>
- Mohd Fairus Abu Bakar & Nadhrah A Kadir. (2021). Persepsi komuniti kampus terhadap inisiatif dan amalan kelestarian di Universiti Sains Malaysia. *Geografia-Malaysian Journal of Society and Space*, 17(1), 227–237. <http://journalarticle.ukm.my/16447/1/43099-149837-1-PB.pdf>
- Mohd Idham Mohd Yusof & Mariani Ariffin (2020). A journey towards sustainability: a review on sustainable development implementation in Malaysia. *IOP Conference Series Earth and Environmental Science*, 494(1), 012011. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/494/1/012011>
- Muhamad Ali Embi. (2008). Reformasi Pentadbiran Awam di Malaysia pada Masa Kepemimpinan Tun Mahathir. *Jurnal Demokrasi*, 8(1). <https://media.neliti.com/media/publications/242478-reformasi-pentadbiran-awam-di-malaysia-p-5159d2ea.pdf>
- Nasiibah Ramli, Zinatul A. Zainol, Junaidi Abdul Aziz, Hasani Mohd. Ali, Jady Hassim, Wan Mohd. Hirwani Wan Hussein, Ruzian Markom, Wan Siti Adibah Wan Dahalan & Noor Inayah Yaakob. (2013). The Concept of Research University: The Implementation in the Context of Malaysian University System. *Asian Social Science*, 9(5). <https://doi.org/10.5539/ass.v9n5p307>
- Ng, L. P., Choong, Y. O., Tee, C. W., Kuar, L. S., Teoh, S. Y., & Chen, I. C. (2019). Green work climate and pro-environmental behaviour among academics: The mediating role of harmonious environmental passion. *International Journal of Management Studies*, 26(2), 77–97 <https://doi.org/10.32890/ijms.26.2.2019.10520>
- Noor Azizah Ahmad, Nabisah Ibrahim & Ahmad Shukri Abdul Hamid. (2022). University Students' Civic Engagement: The Influencing Factors. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)*, 7(8), e001626. <https://doi.org/10.47405/mjssh.v7i8.1626>
- Nor Farizal Mohammed, Radziah Mahmud, Md. Shafiqul Islam & Norhayati Mohamed. (2023). Towards achieving SDGs through integrated reporting in Malaysian public universities. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 24(5), 1002–1023. <https://doi.org/10.1108/ijshe-08-2021-0344>
- Norfadillah Derahim, Halimaton Saadiah Hashim, Noraziah Ali & Sarah Aziz. (2012). UKM sebagai kampus lestari: Tinjauan awal pengetahuan, kesedaran dan penglibatan pelajar dan kakitangan di Kampus UKM Bangi. *Geografia-Malaysian Journal of Society and Space*, 8(8), 76–90 <http://journalarticle.ukm.my/5733/1/8c.geografia-nov%25202012-fadillah-edam.pdf>
- Norzarina Md Yatim & Mariati Norhashim. (2016). From Pers to Mpsas: An Exploration into Challenges to Federal Statutory Bodies in Malaysia. *Journal of Business Innovation Jurnal Inovasi Perniagaan*, 1(1), 117. <http://journal.kuim.edu.my/index.php/JBI/article/view/142>
- Nur Yasmin Yaaman, Mohd Tawil Norngainy & Adi Irfan Che Ani. (2019). Campus Sustainability: The Level of Knowledge on Sustainable Development Issues and

- Perception on Community College Physical Development. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, 27(1). [http://www.pertanika.upm.edu.my/resources/files/Pertanika%20PAPERS/JSSH%20Vol.%2027%20\(1\)%20Mar.%202019/JSSH-2366-2017.pdf](http://www.pertanika.upm.edu.my/resources/files/Pertanika%20PAPERS/JSSH%20Vol.%2027%20(1)%20Mar.%202019/JSSH-2366-2017.pdf)
- Nurhidayah Yahya, Jamaliah Said & Nor Balkish Zakaria. (2019). Who is More Accountable? Federal or State Malaysian Statutory Bodies. *Indian-Pacific Journal of Accounting and Finance*, 3(2), 15–26. <https://doi.org/10.52962/ipjaf.2019.3.2.73>
- Nurhidayah Yahya, Jamaliah Said, Nor Balkish Zakaria & Kazi Musa. (2022). Assessing the relationship of corporate integrity practices with accountability of Malaysian statutory bodies. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 18(1), 1-14. https://www.researchgate.net/publication/359016604_Assessing_the_Relationship_of_Corporate_Integrity_Practices_With_Accountability_of_Malaysian_Statutory_Bodies
- Nurhidayah Yahya, Jamaliah Said, Nor Balkish Zakaria & Ruhaya Atan. (2020). Assessing and comparing the level of corporate integrity practices in Malaysian statutory bodies. *Asia-Pacific Management Accounting Journal/Asia-Pacific Management Accounting Journal*, 15(3), 165–187. <https://doi.org/10.24191/apmaj.v15i3-07>
- Okoye, K., Nganji, J. T., Escamilla, J., Fung, J. M., & Hosseini, S. (2022). Impact of global government investment on education and research development: A comparative analysis and demystifying the science, technology, innovation, and education conundrum. *Global Transitions*, 4, 11–27. <https://doi.org/10.1016/j.glt.2022.10.001>
- Omazic, A., & Zunk, B. M. (2021). Semi-Systematic Literature Review on Sustainability and Sustainable Development in Higher Education Institutions. *Sustainability*, 13(14), 7683. <https://doi.org/10.3390/su13147683>
- Omidreza Saadatian, Elias @ Ilias Salleh, Osman Mohd Tahir & Kamariah Dola. (2009). Observations of sustainability practices in Malaysian research universities: Highlighting particular strengths. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, 17(2), 225-244. <https://core.ac.uk/download/pdf/20544984.pdf>
- Ortenzi, F., Marten, R., Valentine, N. B., Kwamie, A., & Rasanathan, K. (2022). Whole of government and whole of society approaches: call for further research to improve population health and health equity. *BMJ Global Health*, 7(7), e009972. <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2022-009972>
- Pálsdóttir, A., & Jóhannsdóttir, L. (2021). Signs of the United Nations SDGs in university curriculum: the case of the University of Iceland. *Sustainability*, 13(16), 8958. <https://doi.org/10.3390/su13168958>
- Peer, V. & Penker, M. (2016). Higher Education Institutions and Regional Development: A Meta-analysis. *International Regional Science Review*, 39(2), 228-253 <https://doi.org/10.1177/0160017614531145>
- Perbendaharaan Malaysia. (2021). *Penyediaan dan Pembentangan Laporan Tahunan dan Penyata Kewangan Badan Berkanun Persekutuan*. Perbendaharaan Malaysia. <https://ppp.treasury.gov.my/makluman/pindaan/575>
- Raji, A., & Hassan, A. (2021). Sustainability and stakeholder awareness: a case study of a Scottish University. *Sustainability*, 13(8), 4186. <https://doi.org/10.3390/su13084186>
- Rashidi, M. N., Begum, R. A., Mokhtar, M., & Pereira, J. J. (2014). Pelaksanaan Analisis Kandungan Sebagai Metodologi Kajian bagi Mengenalpasti Kriteria Pembinaan Lestari. *Journal of Advanced Research Design*, 1(1), 18-27. <https://www.akademiabaru.com/submit/index.php/ard/article/view/4777/3655>
- Redvin Bilu, Asmah Abdul Aziz & Faizah Darus. (2016). The Influence of Governance Structure on Sustainability Disclosure: Empirical Evidence from Federal Statutory

- Bodies. *Management & Accounting Review (MAR)*, 15(2), 1-23. <https://mar.uitm.edu.my/images/Vol-15-2/01.pdf>
- Roslan Ja'afar. (2023). Green Campus Initiatives at Rahim Kajai College: Students' Perspective. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)*, 8(7), e002418. <https://doi.org/10.47405/mjssh.v8i7.2418>
- Saadon Awang. (2006). Pentadbiran awam dan proses-proses pengurusan: Satu kerangka konseptual. *REKAYASA-Journal of Ethics, Legal and Governance*, 2, 42-57. <https://repo.uum.edu.my/11953/1/5.pdf>
- Sachs, J. D. (2012). From millennium development goals to sustainable development goals. *The Lancet*, 379(9832), 2206-2211. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(12\)60685-0](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(12)60685-0)
- Saida, Y., & Hasbaoui, A. (2024). Structural analysis of corporate social responsibility reporting: The case of Moroccan firms. *International Journal of Management Studies*, 31(2), 533-564. <https://doi.org/10.32890/ijms2024.31.2.6>
- Sara Asmawati Shariffuddin, Jamal Rizal Razali, Mislaiha A. Ghani, Wan Raihan Wan Shaaidi & Ismi Safia Adilah Ibrahim. (2017). Transformation of higher education institutions in Malaysia: a review. *Journal of Global Business and Social Entrepreneurship (GBSE)*, 1(2), 126-136. https://www.researchgate.net/publication/313468272_TRANSFORMATION_OF_HIGHER_EDUCATION_INSTITUTIONS_IN_MALAYSIA_A_REVIEW
- Sassen, R., & Azizi, L. (2017). Voluntary disclosure of sustainability reports by Canadian universities. *Journal of Business Economics*, 88(1), 97-137. <https://doi.org/10.1007/s11573-017-0869-1>
- Scott, J. C. (2006). The mission of the University: Medieval to postmodern transformations. *Journal of Higher Education*, 77(1), 1-39. <https://doi.org/10.1353/jhe.2006.0007>
- SDSN. (2017). *Getting started with the SDGs in universities: A guide for universities, higher education institutions, and the academic sector*. SDSN. https://ap-unsdsn.org/wp-content/uploads/University-SDG-Guide_web.pdf
- Setó-Pamies, D., & Papaoikonomou, E. (2020). Sustainable Development Goals: a powerful framework for embedding ethics, CSR, and sustainability in management education. *Sustainability*, 12(5), 1762. <https://doi.org/10.3390/su12051762>
- Soete, L. (2018). Science, technology and innovation studies at a crossroad: SPRU as case study. *Research Policy*, 48(4), 849-857. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2018.10.029>
- Sonetti, G., Lombardi, P., & Chelleri, L. (2016). True Green and Sustainable University Campuses? Toward a clusters approach. *Sustainability*, 8(1), 83. <https://doi.org/10.3390/su8010083>
- Stoian, C. E., Şimon, S., & Gherheş, V. (2021). A comparative analysis of the use of the concept of sustainability in the Romanian top universities' strategic plans. *Sustainability*, 13(19), 10642. <https://doi.org/10.3390/su131910642>
- Suharmi Ismail, Nurulhuda Adabiah Mustafa & Faridah Jalil. (2019). Kajian Undang-Undang Tadbir Urus Universiti bagi Pembangunan Masyarakat Malaysia (University Governance Legal Research for the Malaysian Societal Development). *Akademika*, 89(2). <https://ejournals.ukm.my/akademika/article/download/33736/9664>
- Trencher, G., Nagao, M., Chen, C., Ichiki, K., Sadayoshi, T., Kinai, M., Kamitani, M., Nakamura, S., Yamauchi, A., & Yarime, M. (2017). Implementing Sustainability Co-Creation between Universities and Society: A Typology-Based Understanding. *Sustainability*, 9(4), 594. <https://doi.org/10.3390/su9040594>

